

ВСЕ 1-2 СВІТ'13

журнал
іноземної
літератури

ВОСВІТ'13

журнал
іноземної
літератури

1-2
(1009-1010)

ВИХОДИТЬ
3 СІЧНЯ 1925 р.

VSESVIT-REVIEW OF WORLD LITERATURE

НЕЗАЛЕЖНИЙ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ.

ВИДАЄ ТОВ «ЖУРНАЛ «ВСЕСВІТ» У КИЄВІ

E-mail: myk@vsesvit-review.kiev.ua

www.vsesvit-journal.com

З М І С Т

Nota Bene. НОВІ ВСЕСВІТЯНИ, НОВІ ВІДВАЖНІ СВІТИ..... 3

ПОЕЗІЯ

ВІЛЬЯМ ШЕКСПІР. Сонети 5

НАОМІ ФОЙЛ. Вибрані поезії 22

ПРОЗА

КУКРІТ ПРАМОЧ. Різні долі. Роман. 29

УМБЕРТО ЕКО. Ноніта. Відкриття Америки. Новели 124

МИКОЛА ШАТИЛОВ. Мерседес повертає на Лібень...

Документальний нарис. 135

ПИСЬМЕННИК. ЛІТЕРАТУРА. ЖИТТЯ

ОЛЕКСАНДР АВРАМЕНКО. Дивосвіт тайської літератури 207

ЖАН-П'ЄР БАРУ. Сартр і насильство пригноблених.

Передмова Романа Офіцинського ..... 211 ✓

ДМИТРО ДРОЗДОВСЬКИЙ. Шекспірівський дискурс модерності:
версія Ігоря Костецького. 226

ДМИТРО ДРОЗДОВСЬКИЙ. «Діалог. Повага. Гідність» —
концепції розвитку людства на II Міжнародному
гуманітарному форумі в Баку. 237

БАБКЕН СИМОНЯН: «Поет — крихка істота, чие серце
болить за все, що відбувається на планеті» 243

СЕВІНДЖ ЗЕЙНАЛОВА. Творчість М.Ф. Ахундова та її вплив
на формування прозахідних ідей у дискурсі
азербайджанської літератури 250

ОЛЕКСАНДР ЄМЕЦЬ. Поетична проза Кейт Шопен 255

ПРИНА ШАТОВА. «Тендітні тіні Японії»:

Другий Міжнародний фестиваль Хлебникова
на Запорізькій землі 258

ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ

Ів К. (Жан-П'єр Бару)

САРТР І НАСИЛЬСТВО ПРИГНОБЛЕНИХ

Юний Бару з видатним французьким інтелектуалом Ж.-П.Сартром

Роман Офіцинський

*доктор історичних наук, професор,
Ужгородський національний університет*

СВІТ ЖИВЕ НАДІЄЮ

(Передмова з нагоди виходу у світ українського перекладу есе Жана-П'єра Бару «Сартр і насильство пригноблених»)

Щороку в світі, звісно, і в Україні, з'являються публікації про французького філософа, письменника і громадського діяча Жана-Поля Сартра

(1905–1980). Його називають інтелектуальним лідером свого покоління. Проте до його життя і творів нині більше запитань, ніж відповідей. Навіть із приводу того, чому поважні нагороди, як орден Почесного легіону (1945) чи Нобелівську премію з літератури (1964), він зігнував, хоча малозначимі прийняв.

Згідно з постулатом Ж.-П. Сартра, «людина є те, що вона робить з того, що з неї зробили»¹. Отже, людина нічим фатально не визначена, тому будь-який суспільний порядок і систему цінностей можна подолати і змінити. Обґрунтовуючи діяльність людини, яка змінює світ, Сартр у своєму атеїстичному екзистенціалізмі спробував поєднати гуманізм, демократизм і лівий екстремізм. У підсумку, образно кажучи, він спробував відновити конкретну людину в рамках марксизму.

В Україні Жан-Поль Сартр є добре відомим не тільки вузьким фахівцям, а й звичайному читачеві загалом. Адже за останні два десятиліття у видавництвах Києва і Харкова окремими солідними за обсягом книжками побачили світ у перекладах українською всі його значимі художні та наукові тексти, зокрема онтологічні нариси «Буття і ніщо», трилогія «Шляхи свободи», роман «Нудота»².

Але для того, щоби пройтися розгалуженими стежками-змійками Сартрової спадщини, потрібен маститий провідник, подібний до знаного грузинського філософа Мераба Мамардашвілі (1930–1990). Ще в 1966 році він холоднокровно і безпристрасно проаналізував екзистенційну теорію Жана-Поля Сартра, котрий прагнув стати «внутрішньою совістю» будь-якої суспільної чи індивідуальної дії³.

Як проникливо зауважив М. Мамардашвілі, в цілому екзистенціалізм (і Сартрів теж) – не академічна філософія, а спосіб фіксації певних суспільних настроїв, приміром, песимізму й агресивного свавілля ізольованої особистості, через символічно узагальнені образи людини, історичні та соціальні метафори. Скориставшись універсальною мовою мистецтва, екзистенціалізм домігся масового поширення своїх ідей, чого не знав досі жоден різновид філософії.

Розглядаючи історичну творчість людей на противагу їх фактичному відчуженню в суспільстві, екзистенціалізм виявився зручною ідеологічною формою для строкатих проявів індивідуального протесту, розчарування, відчаю. Тож у розробках Сартра бачили себе і демократичні, й анархічно-нігілістичні тенденції різних соціальних груп, які прагнули соціально-політичних експериментів. Водночас мозок їхнього кумира

¹ Павко, Анатолій. Інтелектуальний рефрен філософських ідей Ж.П. Сартра // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв [Київ]. – 2011. – № 1. – С.10–14.

² Сартр, Жан-Поль. Мур, Слова, Нудота. – Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 1993. – 464 с.; Його ж. Буття і ніщо. – Київ: Вид-во С. Павличко «Основи», 2001. – 855 с.; Його ж. Нудота. – Харків: Фоліо, 2006. – 351 с.; Його ж. Шляхи свободи. – Київ: Юніверс, 2006, 2008. – Ч. 1: Зрілий вік. – 384 с.; Ч. 2: Відстрочення. – 448 с.

³ Мамардашвілі, Мераб. Категорія соціального быття и метод его анализа в экзистенциализме Сартра // Современный экзистенциализм / Рук. авт. кол. Т. Ойзерман. – Москва: Мысль, 1966. – С. 149–204.

свердлили актуальні запитання: «Як особистість творить себе, а разом з іншими – історію? Яке місце в масових рухах особистості? Які межі для дій особистості та її відповідальності?» На жаль, на них Сартр не зміг дати відповідей, переконливих для наступного покоління невдоволених соціальними контрастами і станом демократії у світі, включно з Францією.

Із часом, після відходу за межу, на Сартра як духовного вчителя стали вимогливіше дивитися навіть його віддані учні та палкі послідовники. Один із них Жан-П'єр Бару (Jean-Pierre Barou), народжений 1940 року в Парижі. Це дипломований інженер, випускник Вищої національної школи мистецтв та індустрії в Страсбурзі (нині – L'institut national des sciences appliquées de Strasbourg). Однак свої молоді літа він присвятив журналістиці та політичному активізму, пройшовши гарт маоїзмом і лівим радикалізмом. Потім були затяжні та плідні письменницькі мандрівки кількома континентами, аж поки в 1996 році Бару не осів із дружиною у французькому місті Монпельє, заснувавши видавництво «Indigène» («Абориген») – загалом успішне, як впливає з його вебсайту www.indigene-editions.fr.

На схилі віку цілком логічною є ревізія молодості, її устремлінь і змарнованих шансів. Отож очікуваним став вихід у Парижі 2006 року двохсотсторінкової монографії Жана-П'єра Бару «Сартр, час повстань»⁴. Це для підготовленої публіки. А масовий читач зусиллями «Аборигену» в лютому 2010 року отримав 24-сторінкову брошуру «Сартр і насильство пригноблених»⁵ – науково-популярний текст, який, власне, і презентується в українському перекладі. Він з'явився під псевдонімом Yves K. у видавничій серії «Ceux qui marchent contre le vent» («Ті, хто йде проти вітру»). До речі, у цій же серії у травні 2012 року побачив світ останній трактат Ж.-П. Бару «Le courage de la non-violence» («Мужність ненасильства») обсягом 32 сторінки.

«Сартр і насильство пригноблених» Жана-П'єра Бару є показовим із декількох ракурсів. Це не тільки критичний розбір писань і вчинків свого колишнього провідника з акцентом на маловідомі, нерідко алогічні речі. Це й неспішна камерна сповідь про те, що безповоротно проминуло. Це щирий монолог інтелектуала у зрілій порі, коли категоричні максими молодості про виміри і сутність істини вже не видаються важливими, не витримали тиску часом. І закономірно, бо світоглядні орієнтири людства ніколи не трималися шор, кожне наступне покоління відкриває нові обрії.

Хто ж такий філософ Сартр для його учня Бару, зрештою, і для нас тепер суцільних? Той, хто спонукає запустити двигун критичного розуму, діяльного пізнання кардинальних проблем універсуму. Одночасно бачимо те, що найлегше якому-небудь мислителю вишукувати й продукувати сентенції про загал, коли там його нема особисто. Позаяк не всі ми піддаємося гіпнотичному сьйву, то не всі можемо слідувати за ним. Бо серед почутих аргументів в'язанка слабких, які не проходять крізь фільтр сприйняття. Можемо тільки холоднокровно відстежувати кардіограму його думок у різні життєві періоди. Ця правдива кардіограма знадобиться, коли

⁴ Barou, Jean-Pierre. Sartre, le temps des révoltes. – Paris: Stock, 2006. – 198 p.

⁵ Yves K. [Barou, Jean-Pierre]. Sartre et la violence des opprimés. – Montpellier: Indigène, 2010. – 24 p.

сприйматимемо мислителя серцем – як людину притомну, від життя, а не кабінетного теоретика, для якого людство неосяжне без насильства.

Ясна річ, милуючись, як писані синім чорнилом букви гарно лягають на рядок, з роками можна пройти стрімку еволюцію: від виправдання до заперечення тероризму, від спокуси до гріха, а від гріха до каяття. Тобто прогулятися битим шляхом іменитого грішника, для котрого криваві суперечки на кшталт арабо-ізраїльських чи алжиро-французьких були джерелом натхнення. Тут уже не до глибокого проникнення в реалії, котрі видали на гору мільйони жертв, бо начебто світ не здригнувся і земна вісь не зігнулася чи змістилася.

Для пересічного терориста при потребі все знайдуться якісь пом'якшувальні обставини в судах і філософській роботні, у сітях абстракцій. Але якщо людина є найдовершенішим витвором, то людське життя на самотині чи у спільноті заслуговує бути найвищою цінністю і тоді, коли хочеться пропагувати з кийком у руці чи з легким серцем підірвати бомбу в безневинному натовпі. Особливо, коли тебе там нема.

Як уже говорити про бачення програми поведінки в сучасному суспільстві, то чи є мірилом тут слабкість людини, надто – під час пошуків самого себе? При цьому навіщо травмувати чи підкуповувати слабкістю доказів про легітимність терору проти цивільних, а військових і поготів? Від того ніколи не зміниться відносно стале число adeptів революційного насильства пригноблених із метою зміни ходу історії. Ідеться про те, як віртуозно узаконити злочини і водночас не забруднитися від кропіткої праці над дилемою про авторитет ученого-гуманіста й епатаж політично заангажованого маргінала-екстреміста.

За умови, коли зміст історії визначається свободою, завдяки терору ніяк не вийти зі стану несправедливості. Бо сам по собі терор і є рафінованою несправедливістю. То чи варто слідувати ідеям людей зі зміненним у часі мисленням, коли на подив соратників учорашні ідеологи-атеїсти (з табору атеїстичного екзистенціалізму також) зненацька впадають у релігійний катарсис, стають набожними в лоні юдейського чи іншого віросповідання. Як Сартр. Але таких можна лише підозрювати, а не звинувачувати у маніпулюванні свідомістю свого покоління. Не більше. Бо це покоління фізично майже відійшло, а інше вже не Сартрове, хоча і має епізодичну пошану до вірувань на основі «несвідомої самостійності свідомості».

Жан-Поль Сартр прогнозував ментально-часову метаморфозу, згідно з якою символічний кінець історії стане початком ери моралі – життя людей одних для інших. У цей прихід раю хотілося б вірити і гнобителям, і пригнобленим. Але у теорії. Бо радикальними можуть бути наміри, а не дії, насильні дії, де непомітний перехід уявних «народних героїв» до виправної колонії закоренілих злочинців. Воістину складний світ, і жахливий. Споконвіку. Але він живе надією. Живе.